

УДК 351.862.4:351.865:355.12(477)

В. Садковий

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ

Розглянуто основні чинники формування і становлення системи підготовки кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту в Україні. Проаналізовано і виявлено причини створення і модернізації вищих навчальних закладів у системі ДСНС України. Досліджено організацію і науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу, який має низку організаційних і методичних особливостей. Вивчено принципи, форми, зміст і методи навчального процесу і функціонального навчання, практичного комплексно-методичного забезпечення.

Ключові слова: підготовка кадрів, навчально-виховний процес, державне управління, цивільний захист, вищі навчальні заклади.

Після проголошення незалежності Україна дістала можливість розвивати власну освіту та науку в національних інтересах, спираючись на сучасний рівень розвитку цієї галузі у передових країнах світу. Створення національної освітньої системи, її докорінне реформування повинні були закріпити основи розпочатого відродження українського народу на ґрунті державності та демократизації суспільства, вивести нашу науку і техніку, промисловість і сільське господарство, культуру і соціум на якісно новий рівень.

Історичний процес становлення професійної освіти в незалежній Україні вимагає врахування принципово нових підходів до розвитку освіти: інноваційного уявлення про місце фахівця у сучасному інформаційному світі, у ДСНС в умовах світових інтеграційних процесів та локальних конфліктів; дотримання принципів, що досліджуються психологією, педагогікою, соціологією, інформатикою, юриспруденцією; використання національного та міжнародного досвіду; застосування функціонального моделювання на основі заданих цілей та функцій із метою створення системи та визначення процесу управління. У цих умовах у стислі терміни було вирішено такі першочергові завдання: вивчено досвід функціонування та розвитку систем професійної освіти провідних країн світу; розроблено Концепцію системи освіти, низку нормативно-правових актів, спрямованих на втілення її в життя; забезпечено впровадження чинної системи управлінських та контрольних функцій на всіх ієрархічних рівнях освіти; розпочато поетапну реструктуризацію мережі вищих навчальних закладів; передбачено систему заходів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, що могли виникнути у процесі роботи над створенням СВО.

У вітчизняній науці процес підготовки офіцерських кадрів і фахівців у сфері цивільного захисту не залишався поза увагою українських дослідників [1 – 3], які з самого початку намагалися з’ясувати для себе історію його становлення та розвитку.

Мета статті – аналіз діючих механізмів державного управління розвитком системи підготовки офіцерських кадрів Державної служби надзвичайних ситуацій України.

Основа будь-якого громадського прогресу у світі – це освіта. Такий висновок узгоджується із загальносвітовими і європейськими тенденціями розвитку сучасного

суспільства, в якому освіта стає однією з пріоритетних галузей економіки. Відповідно до зростаючих потреб розвитку суспільства, особливо в забезпеченні національної безпеки і стійкого економічного розвитку, країни стали більше приділяти уваги ефективності і якості підготовки професійних кадрів у системі вищої освіти [4].

Проблема надання якісної освіти об'єднує увесь освітній простір держави. Завдяки цьому їй властиві стратегічні ознаки і характеристики, а саме:

- відповідальність за рівень національного інтелекту;
- відповідність вищої освіти європейським і світовим тенденціям економічного і соціального розвитку;
- випереджаючий розвиток порівняно з динамікою розвитку суспільства;
- велика фондозабезпеченість;
- системність, безперервність, проблемність і сумісність на світовому, державному і регіональному рівнях.

Система підготовки офіцерських кадрів в її цілісному прояві складається із сукупності підсистем, об'єднаних єдиним задумом, концепцією функціонування для ефективного виконання державного замовлення з підготовки кадрів для силових відомств. Її структурними ланками як самостійними підсистемами є вищі військово-навчальні заклади (ВНЗ силових відомств), органи управління і забезпечення. Для досягнення бажаного управління якістю підготовки офіцерських кадрів потрібне створення концептуальних і технологічних основ ефективного управління усіма процесами у системі підготовки офіцерських кадрів.

Результати теоретичного і емпіричного дослідження системи підготовки офіцерських кадрів показують, що вона вимагає заходів щодо її вдосконалення, обумовлених такими чинниками:

- реалізацією у вітчизняній системі освіти положень Болонського процесу і формуванням багаторівневого освітнього простору країни, яка вимагає інтеграції системи підготовки офіцерських кадрів у багаторівневу освітню структуру України;
- реформуванням самої системи підготовки офіцерських кадрів, пов'язаним із оптимізацією мережі і організаційно-штатної структури навчальних закладів, а також структурізацією переліку спеціальностей і спеціалізацій;
- прямою залежністю якості підготовки офіцерських кадрів від ефективності управління усіма ланками цієї підготовки [5].

Названі чинники вимагають проведення комплексу взаємозв'язаних заходів, спрямованих на вдосконалення організаційних, змістовних і технологічних основ підготовки офіцерських кадрів. Таким чином вимагається розкрити основні напрями розвитку системи підготовки офіцерських кадрів у контексті рішення завдань забезпечення якості підготовки офіцерів для Державної служби надзвичайних ситуацій України.

Як свідчить аналіз протиріч і недоліків існуючої системи підготовки офіцерських кадрів, у цілях її розвитку необхідно здійснити як структурні, так і функціональні перетворення. Тоді як повнота і глибина планованих перетворень залежать від наявності відповідних умов, передусім соціально-політичних, економічних, організаційно-управлінських, психолого-педагогічних тощо. Внаслідок цього, ефективне рішення проблеми державного управління якістю підготовки офіцерських кадрів представляється як гармонійне застосування трьох стратегій: мінімальною, максимальною і проміжною (збалансованою).

Суть державного управління при мінімальній стратегії розвитку системи підготовки офіцерських кадрів полягає у збереженні і вдосконаленні існуючих її елементів і взаємозв'язків між ними. За цього стан системи підготовки військових кадрів залежить від ефективності управління якістю підготовки цих кадрів. Відповідно, провідним напрямом вдосконалення системи підготовки офіцерських кадрів є підвищення її управління. Реалізацію цього напрямку доцільно здійснювати виходячи з наукового визначення категорії “управління”, під яким розуміється функція організованих систем, яка забезпечує збереження їх певної структури, підтримку режиму діяльності, реалізацію програми і мети діяльності [6]. З урахуванням викладеного, під управлінням якістю підготовки офіцерських кадрів потрібно розуміти діяльність органів управління та інших суб'єктів освітнього процесу ВНЗ силових відомств із забезпечення якісної реалізації державного кадрового замовлення на підготовку офіцерських кадрів у навчальних закладах, як загалом комплекс заходів із забезпечення підготовки офіцерських кадрів на рівні сучасних вимог, виконанню кадрового замовлення із підготовки офіцерів (співробітників) відповідно до кваліфікаційних вимог і державних освітніх стандартів. Вдосконалення управлінського компонента системи підготовки офіцерських кадрів дозволить подолати серйозні недоліки, наявні в підготовці кадрів цивільного захисту України. Загальна система вищої освіти України, до якої належать також заклади із підготовки офіцерських кадрів, удосконалюється під впливом історичних, політичних, соціально-економічних, географічних, демографічних, міжнародних чинників, функціонування якої на загальнодержавному та регіональному рівнях і регламентується законодавством України [7]. Але структура вищої освіти досить ускладнена і за умов динамічних змін зовнішнього і внутрішнього середовища вимагає радикальних рекомендаційних і модифікаційних інновацій, спрямованих на утримання вищими навчальними закладами позицій лідера, досягнення конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, ефективності управління, задоволення потреб споживачів освітніх послуг. Створення навчальних і наукових закладів у сфері цивільного захисту дало змогу на якісно новому, адаптованому до потреб розвитку сучасної системи цивільного захисту рівні здійснити:

- підвищення кваліфікації керівного складу і офіцерів військ цивільної оборони, керівного складу професійних аварійно-рятувальних служб і посадовців державної служби України з питань цивільного захисту у складі органів виконавчої влади;
- підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації фахівців для спеціально уповноважених органів управління у справах цивільного захисту, які належать до складу органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій;
- підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників із питань цивільного захисту і безпеки життєдіяльності;
- вивчення і узагальнення пропозицій вищих закладів освіти і їх науково-дослідних установ, зокрема тих, які працюють у галузі безпеки і оборони формування відповідних науково-методичних рекомендацій і програм;
- обмін науковою, педагогічною і методичною інформацією з питань цивільного захисту у рамках міжнародної співпраці;
- визначення перспективних напрямів розвитку і розробки державних стандартів освіти для підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, офіцерів військ і органів державного управління цивільної оборони, основного особового складу (рятувальників) аварійно-рятувальних служб;

– науково-методичне керівництво і контроль за дотриманням державних стандартів післядипломної освіти керівних і управлінських кадрів і посадовців структур із питань цивільного захисту у складі державних органів виконавчої влади [8];

– розробку методології підготовки населення до дій в надзвичайних ситуаціях і координацію діяльності освітньої функціональної підсистеми “Навчання з питань безпеки життєдіяльності”;

– науково-методичне керівництво мережею територіальних курсів цивільної оборони [9].

Система навчання та виховання кадрів для ДСНС України розглядалася як складова частина загальнодержавної системи освіти. Її завданням було забезпечити підготовку фахівців такої номенклатури спеціальностей і в такій кількості, що потрібні як у мирний, так і воєнний час.

Як показали проведені дослідження, ситуація з недостатнім військово-технічним забезпеченням впливала і на створення системи освіти, і на діяльність вищих навчальних закладів. Економічне обґрунтування майбутньої системи військової освіти ставало одним із визначальних чинників при формуванні нових і збереженні діючих навчальних закладів. Саме економічна доцільність була одним із головних чинників, покладених в основу інтеграції вищих військових і цивільних навчальних закладів.

Зміст освіти також потребував змін і вдосконалення, оскільки в різних закладах переважали відомчі підходи до формування навчальних планів і програм. Із появою у системі колишнього МНС, а на сьогодні Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Національного університету цивільного захисту України, Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, виникла реальна можливість розпочати поступову перепідготовку фахівців цивільного захисту з видачею їм диплома державного зразка про відповідну освіту і організацію сучасної системи підвищення їх кваліфікації [10].

Таким чином, в Україні склалася єдина система підготовки керівного складу цивільного захисту, інших управлінських кадрів і фахівців, а також навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. Навчальний процес у вищих навчальних закладах ДСНС України має низку організаційних і методичних особливостей завдяки військовій і професійній спрямованості навчання. Загальногромадські і загальноінженерні дисципліни своїм змістом забезпечують ґрунтовне і міцне засвоєння тактичних, військово-спеціальних, спеціально-технічних та інших профілюючих дисциплін.

Як видно, принципи сучасної освіти створили систему, цілісну єдність, яка визначається в їх тісному взаємозв'язку, взаємозалежності і різноманітності їх взаємин [11]. Тому викладачам необхідно орієнтуватися у своїй діяльності не на окремі принципи навчання, а на їх систему, яка забезпечує оптимізацію як процесуального, так і змістовного боку процесу навчання рятувальників. Творче їх використання, враховуючи конкретні умови учбово-пізнавальної діяльності об'єктів навчання, забезпечує ефективність усього процесу підготовки кадрів для ГСЧС України.

Висновки

Загалом, доцільно зазначити, що за роки незалежності держави колективи вищих навчальних закладів ДСНС України пройшли ряд важливих етапів розвитку, в ході яких вдалося здійснити модернізаційний “прорив” і забезпечити становлення інститутів як

особливого освітнього, наукового та інженерного комплексу вищої професійної освіти України. Досвід діяльності навчальних закладів ДСНС України свідчить, що головними напрямками роботи в них поступово стають:

- технологічне забезпечення навчального процесу;
- підготовка фахівців для підрозділів ДСНС на базі технічних засобів лабораторій, сучасних методик реєстрації і прогнозування надзвичайних ситуацій із використанням технічних даних, GPS – технологій, математичних моделей розвитку надзвичайної ситуації;
- використання в навчальному процесі сучасних методик обробки зображень, геоінформаційних технологій, сучасної комп'ютерної техніки і програмного забезпечення.

Отже, можемо зауважити, що специфіка організації навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти ДСНС України будуватиметься на забезпеченні безперервної багатоступеневої підготовки фахівців, які вимагають формування новітніх концепцій і програм реалізації якості підготовки майбутніх кадрів сфери цивільного захисту.

Література

1. Доманський В. Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України [Текст] : дис... к. ю. н. / В. Доманський. — К. : НАДУ, 2004. — 211 с.
2. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні [Текст] / В. С. Журавський. — К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. — 416 с.
3. Збірник нормативних документів щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах [Текст] : проект / [за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад.: Л. О. Омеленович та ін.] ; М-во освіти і науки України. — К. : [б. в.], 2008. — 199 с.
4. Про основи національної безпеки України : Закон України // *Голос України* [Текст]. — 2003. — № 134. — 22 лип.
5. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні... — 416 с.
6. Доманський В. Організаційні і правові питання державного управління у сфері пожежної безпеки України... — 211 с.
7. Кравцов В. О. Національна безпека України: проблеми і шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів [Текст] / В. О. Кравцов, І. Ф. Білько ; Рада нац. безпеки і оборони України. Нац. ін-т стратегічних досліджень. — К. : [б. в.], 1998. — 54 с.
8. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку цивільного захисту на 2009–2013 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 156 від 25.02.2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.portal.kmu.gov.ua ; Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру : Закон України // *Голос України* [Текст]. — 2000. — 25 лип.
9. Державні стандарти професійної освіти: Теорія і методика [Текст]. — Хмельницький : ТУП, 2002. — 367 с.
10. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні... — 416 с.
11. Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні [Текст] : матер. парлам. слух. у Верховній Раді України від 13.05.2004 р. / упоряд.: С. М. Ніколаєнко, В. Ф. Орлов, Б. Г. Чижевський ; Верховна Рада України ; Комітет з питань науки і освіти. — К. : Парлам. вид-во, 2004. — 184 с.

V. Sadkovi

**MANAGEMENT MECHANISMS OF THE DEVELOPMENT OF TRAINING
OFFICER CADRE SYSTEM IN PUBLIC SERVICE
OF EMERGENCIES OF UKRAINE**

The basic factors of formation and establishment of cadre training in the field of civil defense in Ukraine are considered. The reasons of creation and modernization of higher educational institutions in the system of Public Service of Emergencies of Ukraine are analyzed and revealed. The organization, scientific and methodical support of educational process that has a number of organizational and methodical features is studied. The principles, forms, content and methods of the educational process and functional study, practical complex and methodical provision are researched.

Key words: cadre training, educational process, public administration, civil defense, higher educational institutions.